MUZEUL REGIONAL MARAMUREŞ

CERCETĂRI PALEOLITICE ÎN ŢARA OAŞULUI

MARIA BITIRI – AUREL SOCOLAN

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

3192

CERCETĂRI PALEOLITICE ÎN ȚARA OAȘULUI

MARIA BITIRI
AUREL SOCOLAN

MUZEUL JUDEȚEAN MARAMUREȘ - BAIA MARE
BIBLIOTECA
4289

MUZEUL JUDEȚEAN DE ISTORIE ȘI ARHEOLOGIE
BIBLIOTECA
Nr. Inv. 5451
MARAMUREȘ

https://biblioteca-digitala.ro

Coperta de AUREL CORDEA

https://biblioteca-digitala.ro

CERCETĂRI PALEOLITICE ÎN ȚARA OAȘULUI

Incercînd a ne ocupa de trecutul îndepărtat al Țării Oașului, menționăm că avem în vedere nu raionul administrativ Oaș, ci teritoriul propriu-zis al Țării Oașului privit ca unitate naturală, depresiunea intramontană din nord-vestul țării, situată la contactul dintre șesul Someș Tur și lanțul eruptiv al munților Oaș—Gutii. Dată fiind poziția sa fizică-geografică, cu un climat temperat continental și cu regiuni adăpostite mai calde, cu faună și floră bogată, teritoriul Țării Oașului a fost locuit și, se pare destul de intens, încă din paleolitic.

Problema existenței dovezilor de activitate omenească din epoca paleolitică în această parte a țării, a fost pusă pentru prima dată de către Roska Marton, în urma unor cercetări de suprafață și mici sondaje efectuate în 1928 în jurul Bicsadului[1]. Materialele culese cu acest prilej au fost atribuite de descoperitor acheoleanului și micochianului, interpretare ce a fost mult discutată și controversată[2]. Dar chiar așa stînd lucrurile, nimeni n-a încercat să mai facă și alte verificări de teren sau săpături, cercetările lui Roska Marton, rămînînd izolate și întrucît autenticitatea materialelor culese fusese pusă la îndoială de către alți specialiști, ani de-a rîndul a dăinuit o părere îndoielnică asupra existenței urmelor de viață și activitate umană din epoca pietrei cioplite.

In 1957, după aproape trei decenii deci, Institutul de Arhealogie al Academiei Republicii Socialiste România, prin secția sa paleolitică, a luat inițiativa reluării cercetărilor paleolitice în părțile Oașului, în colaborare cu Muzeul regional Maramureș, colaborare ce s-a dovedit a fi rodnică și de lungă durată.

---

[1] M. Roska, *Cercetări preistorice în Ardeal în anul 1928*, p. 190.

[2] C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Iarăși cultura șeleană în România*, în *AO*, IX, 1930, p. 211; M. Moga, *Paleoliticul inferior în Transilvania*, în *ACMIT* IV, 1932—1936, Cluj, 1937, p. 3.

https://biblioteca-digitala.ro

BICSAD

Pentru început, s-a trecut la verfiicarea vechilor descoperiri din jurul Bicsadului în punctele: Lăutoriu, Sub coasta rîtului, Frunzleasca, Fîntînele Hozaşului şi Fărtăi, după cum şi a altor puncte necunoscute de Roska Marton.

După verificarea făcută la suprafaţă şi după unele mici sondaje, C. S. Nicolăescu-Plopşor înclină să încadreze aşa-zisele ateliere de cioplire a opalului de la Bicsad, paleoliticului superior de sfîrşit de facie macrolitic, „în ultima fază de dezvoltare a pleistocenului şi chiar la începutul holocenului", lăsînd totuşi ca precizarea şi lămurirea problemei să se facă în urma unor cercetări şi săpături mai ample în viitor[3].

In vara anului 1963, împreună cu colegul Florea Mogoşanu am făcut unele cercetări de suprafaţă şi mici sondaje în locurile cu opal amintite din jurul Bicsadului. Ce se poate spune în urma acestei din urmă verificări? Un singur lucru precis şi anume, existenţa unor urme de activitate umană, între numeroasele pseudoinstrumente de opal, produse ale naturii prin repetatele îngheţuri, desgheţuri şi rostogoliri pe pantă ale blocurilor de opal.

Intre astlel de spărturi se găsesc şi aşchii care după aspectul lor pot fi luate drept unelte paleolitice şi acestea constituie marea majoritate. Dar, nu poate fi tăgăduită nici dovada unei activităţi umane, aici unde opalul care putea fi folosit ca materie primă pentru cioplirea uneltelor, este aşa de frecvent. Urmele sînt însă sporadice şi ele nu reprezintă locul unor ateliere, care să fi funcţionat o perioadă mai îndelungată în timpul unei anumite etape a paleoliticului. Cele cîteva sondaje făcute în diferite puncte atît de C. S. Nicolăescu-Plopşor, cît şi de noi, n-au scos la iveală urmele sigure ale unui strat de locuire sau atelier, loc care să merite o săpătură mai amplă. In sondaje ca şi la suprafaţă se întîlnesc aglomerări şi spărturi izolate, aşa cum le-a apucat timpul, în urma rostogolirii lor pe diferitele pante. Ne aflăm într-o regiune unde opalul este frecvent, acesta neconstituind măcar nici cea mai bună materie primă care să fie preferată altor roci existente atît pe pante, cît şi în văile rîurilor. Puţinele resturi sigure de prelucrare (aşchii şi o unealtă nucleiformă) care s-au găsit pînă acum în jurul Bicsadului, sînt rezultatul unor încercări ale oamenilor primitivi de a obţine unelte din aceas-

[3] C. S. Nicolăescu-Plopşor şi Elena Covacs, *Cercetările paleoltiice în regiunea Baia Mare*, în *Materiale* VI, 1959, p. 33.

https://biblioteca-digitala.ro

tă rocă, oameni care fără îndoială au trăit prin părțile locului cel puțin din musterian.

Existența unor comunități primitive musteriene după cum și a celor din paleoliticul superior a fost confirmată prin descoperirea așezărilor cu mai multe straturi de cultură de la Boinești, Remetea și Călinești, din același raion.

Pe dealul Boinești cunoscut sub denumirea de „coasta Boineștilor" în partea de sud-vest a satului Boinești, com. Bicsad, în 1957 s-a descoperit prima așezare paleolitică cu mai multe niveluri de locuire din r. Oaș. Prin sondajul efectuat pe locul așezării în 1957 s-au descoperit două niveluri de locuire paleolitică, primul fiind atribuit unui musterian final „preszeletian" și al doilea unui „aurignacian" mijlociu. Săpăturile s-au continuat în 1960—1962, cu care prilej s-a descoperit și un al treilea strat de cultură, care suprapune pe celelalte două. Atît poziția stratigrafică a celui de-al treilea strat, cît și caracterul tipologic al pieselor descoperite, permit atribuirea acestuia culturii gravettiene, descoperită pentru prima oară, în această parte a țării[4].

Din punct de vedere stratigrafic cele trei niveluri de locuire se suprapun, fără a fi despărțite între ele prin straturi sterile de pămînt. La bază se află musterianul situat într-un strat de depuneri fero-manganice, atribuit interstadiului WI și WII, cuprins între 0,50—0,70 m adîncime de la suprafața actuală a solului.

Aurignacianul mijlociu se dezvoltă în depunerile galben roșcate, avînd o grosime ce variază între 0,15—0,35 m. Acest strat a fost atribuit stadiului glaciar WII.

Cel de-al treilea strat și ultimul, care constă dintr-o fîșie de depuneri cenușie-gălbui prăfoase, atribuit stadiului glaciar WIII și are o grosime ce variază între 0,05 și 0,35 m. In acest strat și parțial în depunerile galben-roșcate se dezvoltă cel de al treilea nivel de locuire. Dovezile de cultură materială aflate în cele trei straturi constau exclusiv din unelte și spărturi de piatră.

Stratul I (musterian superior).

De aici provin circa 200 piese litice între care numai 20% sînt piese tipice, restul fiind spărturi și resturi de prelucrare.

Materialul tipic reprezintă un amestec de piese lucrate într-o tehnică aşchiară avansată specifică musterianului superior, cu unelte lucrate

[4] Maria Bitiri, *Aşezarea paleolitică de la Boineşti*, în *SCIV*, XV, 1964, 1, p.

https://biblioteca-digitala.ro

în tehnică lamelară arhaică ce caracterizează începutul paleoliticului superior. Intre acestea, deosebim nuclee de aspect discoidal şi alungite, vîrfuri de mînă triunghiulare, aşchii, lame şi aşchii lamelare, răzuitoare de diferite tipuri lucrate pe aşchii şi pe capăt de lamă aşchiară, majoritatea în stare fragmentară. Chiar dacă o parte dintre fragmentele de lamă ar putea fi puse pe seama unor pătrunderi din stratul aurignacian care suprapune imediat musterianul, rămîne totuşi neîndoielnic faptul că musterienii de pe coasta Boineştilor cunoşteau şi detaşarea lamelară arhaică, dovadă fiind nucleele alungite cu două planuri de lovire şi cu negativele unor desprinderi evidente. Menţionăm şi alte fragmente de nuclee prizmatice şi lame, descoperite în plin strat musterian, alături de piese tipice acestei culturi. Dimensiunile lor şi poziţia stratigrafică, în care au fost găsite, nu permit a fi puse pe seama unei pătrunderi din stratul superior. Toate aceste forme evoluate, prezente în stratul interior în care predomană elementele musteriene tipice, trebuie interpretate ca un progres evident în domeniul cioplirii pietrii, progres ce se face observat mai ales în perioada de sfîrşit a musterianului.

Atît formele noi de unelte, cît şi caracterul în general evoluat al inventarului litic musterian, precum şi poziţia lor stratigrafică, permit atribuirea acestui strat fazei de sfîrşit a musterianului nostru de terasă, fază de trecere de la paleoliticul mijlociu la cel superior.

Stratul II (aurignacianul mijlociu), se situează imediat deasupra celui musterian. De aici provin peste 450 piese, dintre care numai 9% sînt piese tipice.

Intre ele deosebim patru categorii: 1. nuclee; 2. lame şi aşchii lamelare; 3. răzuitoare de diferite forme; 4. burine. Mai numeroase şi mai variate sînt răzuitoarele, între ele fiind prezente formele înalte specifice aurignacianului mijlociu, după cum şi răzuitoare simple pe capăt de lamă sau aşchie. Nucleele sînt puţine şi atipice. Burinele, de asemenea, sînt puţin numeroase. Acest tip de unealtă e reprezentat de un burin dublu, realizat pe un nucleu epuizat, un burin dublu realizat pe o aşchie lamelară şi un burin simplu pe lamă cu latura stîngă retuşată.

Remarcăm faptul că, dacă celelalte forme de unelte sînt lucrate din roci diferite, toate cele trei burine sînt lucrate din silex albastru-vineţiu de bună calitate, silex din care nu mai avem alte unelte în această aşezare. Lamele sînt mai numeroase, unele au marginile retuşate, altele simple şi cu urme de uzură.

Ţinînd seama de prezenţa în acest strat a răzuitoarelor duble şi

https://biblioteca-digitala.ro

înalte, a burinelor, după cum și de nivelul tehnic la care sînt lucrate și poziția lor stratigrafică, stratul a fost atribuit aurignacianului mijlociu.

Ultimul nivel de locuire de aici, gravetianul, suprapune direct aurignacianul mijlociu. In raport cu celelalte două straturi de cultură, acesta este mai bogat. De aici provin 464 piese între care 19% piese tipice. Cele mai numeroase sînt lamele medii și microlitice, unele retușate, altele simple. Alături de ele menționăm o lamă în secțiune triunghiulară, cu marginile zimțate.

Un interes deosebit îl prezintă cele 6 vîrfuri microlitice retușate abrupt, pe una sau pe ambele laturi, dîndu-li-se forma ascuțită la vîrf. Aceste unelte mici cu vîrful ascuțit, fixate într-un mîner de lemn sau os, au putut fi folosite ca sule, pentru străpuns pieile de animale pentru îmbrăcăminte.

O altă categorie de unelte destul de numeroasă o formează răzuitoarele de diferite tipuri, lucrate în special pe aschii scurte și relativ groase. Intre ele întîlnim răzuitoare combinate (înalt, plat, convex și concav) realizate pe aceeași bucată de silex. Sînt prezente și cîteva răzuitoare plate lucrate pe capăt de lamă și un răzuitor microlitic.

Cu totul deosebită și fără analogii între uneltele provenite din alte așezări paleolitice tîrzii de la noi, este o unealtă combinată răzuitor și străpungător, realizată pe o aschie de gresie galben verzuie. Unealta are două laturi drepte și una arcuită. Laturile drepte au fost retușate și transformate în răzuitoare. La colțul de intersecție al celor două laturi drepte, prin retușe mărunte, s-a realizat vîrful străpungător, bine ascuțit.

Nucleele sînt puține și în general atipice. Un singur nucleu microlitic este lucrat din silex alb vinețiu,, rocă din care sînt cioplite și parte din vîrfurile microlitice. Materia primă din care sînt cioplite uneltele de muncă din cele trei straturi în principal e locală, ea constînd din opal, silex cules din albia rîurilor și tuf vulcanic, roci ce se găsesc din abundență în imediata apropiere a coastei și în văile rîurilor vecine. Tuful vulcanic, rocă ce constituie baza acestei culmi, a fost folosit ca materie primă pentru făurirea uneltelor numai în musterian. Din această rocă avem un frumos vîrf de mînă și un răzuitor. Alături de materia primă locală însă, sînt prezente și alte roci cum e silexul alb și vînăt de bună calitate, întîlnit, mai ales în straturile aurignacian și gravettian, după cum și obsidiana prezentă în proporție redusă în stratul gravettian.

REMETEA—ȘOMOȘ I.

La aproximativ 2 km spre sud-vest de coasta Boineștilor se ridică dealul Șomoș, situat în raza satului Remetea Oașului, comuna Prilog. Șo-

https://biblioteca-digitala.ro

moșul, care împreună cu dealurile din raza comunei Călinești și Boinești din imediata sa apropiere, se înalță ca o insulă în mijlocul bazinului oșenesc, ele reprezentînd martorii unor erupții vulcanice terțiare ce s-au produs în vestul Carpaților orientali. Aceste dealuri acoperite de păduri și înconjurate de rîuri bogate în apă și pește au constituit un punct de atracție pentru vînătorii paleolitici retrași din munți.

Cu prilejul unor cercetări de teren în preajma Boineștiului în 1962, am descoperit cea de-a daua așezare paleolitică cu mai multe niveluri de locuire din ținutul Oașului, situată pe șeaua dintre cele două ridicături terminale ale dealului Șomoș[5].

Situația stratigrafică. Pe Șomoș, ca și pe coasta Boineștilor, dată fiind situarea așezării pe coama dealului unde apele provenite din ploi și topirea zăpezilor au avut o permanentă acțiune de spălare, acumularea straturilor n-a fost posibilă. In consecință, straturile de cultură se suprapun direct unul pe celălalt, iar adîncimea la care pot fi găsite vechile dovezi de locuire este cu totul redusă. Săpăturile efectuate aici, în general au fost duse pînă la 0,65—0,75 m adîncime, resturile de cultură materială concentrîndu-se în special pe o adîncime de 0,60 m de la suprafața solului. Un sondaj de 4 m^2 a fost săpat pînă la 1,30 m adîncime, unde s-a intrat într-un strat cenușiu de infiltrație de sol roșcat, bogat in oxizi de fier și mulți bolovani, strat ce reprezintă probabil partea superioară a stîncii vii, în stare de dezagregare.

Imediat superior se dezvoltă un strat de argilă cenușie-roșcată, clisoasă și compactă cu urme de dezagregare de rocă, gros de maximum 0,20—0,25 m. Stratul următor gros de 0,10—0,15 m, constă din depuneri de culoare galben roșcată cu desprinderi prismatice. Urmează apoi un strat prăfos, gros de 0,30—0,35 m și, în sfîrșit, ultimul, o fîșie de sol cenușiu-prăfos a cărui grosime nu depășește 0,15 m.

In partea superioară a stratului argilos și în stratul galben-roșcat s-au descoperit numeroși bulgări de opal și alte roci, pe suprafața cărora se păstrează un luciu pronunțat de rulare, aschii care prin îndreptări suplimentare au fost transformate în unelte de tipul răzuitoarelor și spărturi întîmplătoare.

Intre bulgării aflați în acest strat, sînt cîteva exemplare pe suprafața cărora sînt evidente urme de desprinderi, obținute în urma unor lovituri date intenționat, pentru detașarea lamelor și aschilor necesare confecționării uneltelor. Deosebim între acestea în primul rînd un nucleu

[5] Maria Bitiri, *Săpăturile paleolitice de la Remetea*, în *RM*, 2, 1965, p. 161.

https://biblioteca-digitala.ro

globular cu fața de bază rotundă în plan, din marginea căruia s-au desprins numeroase așchii ca la nucleele de formă discoidală. Partea superioară e înaltă, rotunjită,, parțial acoperită cu cortexul natural al bulgărului. De la bază spre vîrf. de jur împrejur, prin lovituri repetate s-au desprins alte numeroase așchii mai largi sau mai mărunte, desprinderi care au dat o formă globulară nucleului. Un alt bulgăr nuclear, are aceeași formă, pe partea de bază însă are doar o singură desprindere, multe altele fiind laterale, din marginea spre vîrf. Un al treilea bulgăr nuclear, cu o față largă naturală, care a slujit drept plan de lovire are partea superioară ascuțită, parțial acoperită de cortex natural. Din marginea suprafeței largi, s-au desprins așchii de diferite mărimi de jur împrejur. Alături de nucleul globular și cele două nuclee cu suprafețe largi de lovire și cu vîrful ascuțit, obținute din bulgări de opal de culori și granulații diferite, avem o categorie de bulgări nucleari de la care s-au desprins măcar și parțial, lame de diferite mărimi, mai mult sau mai puțin regulate, în funcție și de calitatea materiei prime. Unul dintre acestea are forma alungită, un plan de lovire special pregătit prin mai multe desprinderi. Din marginea suprafeței de lovire s-au desprins de pe o parte lame lungi și înguste, ale căror negative se pot urmări cu ușurință, pe de altă parte, s-au desprins așchii late. Capătului opus planului de lovire, prin mai multe lovituri alterne i s-a dat o formă ascuțită, unealta astfel obținută putînd fi folosită ca toporaș sau cioplitor. Tot în cioplitor a fost transformată și o așchie nucleară masivă, cu un capăt natural rotunjit și acoperit de cortex, partea opusă fiind bifacial ascuțită și obținîndu-se astfel un tăiș ce poartă urme de uzură vizibile.

Așadar, între bulgării nucleari din stratul inferior de la Șomoș I, deși atipice, se pot deosebi nuclee globulare și nuclee alungite, unele dintre ele fiind transformate în cioplitoare, prin ascuțirea unuia din capete.

Așchiile sînt și ele destul de numeroase și în general atipice. Intre ele deosebim și unele exemplare tipice, cum sînt așchii cu formă triunghiulară, planul de lovire special pregătit și format din una sau mai multe fețe. Unele așchii au una sau ambele laturi intenționat retușate, prin aceasta putînd să fie folosite cu succes atît ca instrument pentru tăiat cît și ca răzuitoare. Intre uneltele tipice, menționăm mai întîi un răzuitor realizat pe o așchie de opal galben-ruginie, cu planul de lovire dintr-o singură față înclinată și bulbul de percuție proeminent. Latura dreaptă e groasă și acoperită de cortex natural de culoare roșcată. Latura stîngă e ascuțită prin retușe în trepte pe o singură față (dorsală) pe toa-

https://biblioteca-digitala.ro

tă lungimea sa. Tot în răzuitor a fost transformată şi o altă aşchie desprinsă dintr-un bulgăr puternic rulat, astfel că suprafaţa de desprindere este mată, după cum şi porţiunea retuşată, restul fiind acoperit de luciul de rulare. Forma uneltei este oval-alungită, una din laturi fiind transformată în răzuitor, prin cîteva desprinderi largi şi adînci în corpul piesei şi altele mărunte, pentru ascuţire în margine. Două aşchii nucleare mai masive, au partea inferioară ovală sau semicirculară, ascuţită prin desprinderi largi din margine şi numai cîteva sumare retuşe, obţinîndu-se un ascuţiş tăios. Amintim, de asemenea, un grup de trei răzuitoare înalte, realizate pe aşchii de opal pe lungimea uneia, sau pe ambele laturi.

Deosebit de interesante însă sînt cele două vîrfuri bifaciale[6] descoperite în acest strat în 1964. Primul dintre acestea, este cioplit dintr-o rocă compactă, cu granulaţie mică, viu colorată în roşu-vişiniu cu pete galben-ruginii şi albastre-deschis. Piesa are baza dreaptă şi vîrful ascuţit, marginile subţiri şi tăioase, realizate prin retuşe mărunte. Ambele feţe sînt cioplite prin desprinderi mai largi şi neregulat răspîndite pe întreaga suprafaţă. Cel de-al doilea vîrf este lucrat din aceeaşi materie primă însă cu un colorit mai puţin pronunţat. Vîrful piesei este ascuţit şi puţin arcuit spre dreapta, marginile tăioase şi corpul bombat pe faţa dorsală şi aplatisat pe cea ventrală, iar baza dreaptă. Tehnica de cioplire e aceeaşi, desprinderi neregulate pe ambele feţe, mai mărunte în margine şi din ce în ce mai largi pe suprafaţa piesei. Prezenţa lor în stratul inferior de pe Şomoş nu exclude o influenţă szeletiană, după cum ele ar putea reprezenta o tradiţie musteriană carpatică. Fiind vorba numai de două piese într-un complex cu puţine unelte tipice, e greu să ne pronunţăm pentru una sau alta din ipoteze, posibile fiind ambele. Avînd în vedere poziţia aşezării la distanţă aproape medie între centrele szeletiene de pe teritoriul R. P. Ungară şi R. S. Cehoslovacia şi centrul musterianului carpatic de pe teritoriul Republicii Socialiste România, toate conţinînd în inventarul lor unelte bifaciale, apropiate ca formă de cele de la Şomoş I.

Intre formele de unelte tipice de aici, deşi în stare fragmentară, trebuie să amintim şi un vîrf de mînă reconstituit parţial din trei bucăţi separate, spărturi ce s-au produs probabil ulterior, în strat, din cauza repetatelor îngheţuri şi a apei ce pătrunsese prin unele crăpături ce s-au format cu timpul în opalul din care e lucrat. Suprafaţa sa e în întregime

[6] Maria Bitiri ,*Consideraţii asupra prezenţei unor forme de unelte bifaciale în aşezările paleolitice din România*, în *SCIV*, 16, 1965, 3, p. 442.

https://biblioteca-digitala.ro

acoperită de un luciu de rulare destul de pronunțat și o patină galben roșcată puternică. Inițial unealta a avut a formă triunghiulară, latura stîngă, vîrful și partea care se păstrează din latura dreaptă poartă urma de retușări ventro-dorsale. In partea inferioară a laturii stîngi pe o porțiune de 2 cm, retușele de ascuțire sînt dorso-ventrale. Un al doilea vîrf triunghiular, are latura stîngă retușată abrupt vîrful ascuțit ,iar baza spartă.

Alături de piesele de care am vorbit mai sus întîlnim și cîteva lame, care după aspectul lor tipologic se înscriu foarte bine în tehnica lamelară a prelucrării pietrei, specifică paleoliticului superior.

Deși neregulate, negative de desprinderi lamelare se pot observa și pe bulgării nucleiformi descoperiți în acest strat. Avînd în vedere tipologia uneltelor după cum și poziția stratigrafică a acestora, socotim că putem atribui primul strat de cultură din așezarea Șomoș I, unei faze de început a paleoliticului superior (aurignacian inferior).

Imediat deasupra se situează cel de-al doilea strat de cultură, care, așa cum vom vedea din materialul tipic aflat aici, e caracterizat de o tehnică mai avansată, iar elementele arhaice sînt cu totul izolate.

Dacă în primul strat de cultură formele musteriene predomină, între acestea apărînd doar puține elemente ale desprinderii lamelare, fapt confirmat atît prin negativele lamelare de pe bulgării nucleiformi, cît și de lamele prezente aici, în stratul imediat superior, tehnica lamelară e cea care predomină.

Ca și stratul de mai jos, materialul tipic este puțin numeros, acesta aflîndu-se într-o masă destul de abundentă de spărturi și de bulgări de opal.

Nucleele sînt alungite, cu unul sau două planuri de lovire anume pregătite, pe suprafața cărora se păstrează negativele mai multor desprinderi de lame lungi și drepte sau urme de încercări neizbutite din cauza proastei calități a rocii.

Lamele sînt numeroase, între ele unele exemplare au cîte una sau ambele laturi retușate, altele sînt simple. Amintim ca mai importantă și ca element caracteristic al culturii aurignaciene, în faza sa mijlocie de dezvoltare, o lamă cioplită din tuf vulcanic. Lama este sinuos arcuită, prezentînd astfel două scobituri pe partea dreaptă și una pe cea stîngă. Ambele laturi sînt retușate în toată lungimea lor. În margine, desprinderile de retușare sînt mărunte, unele continuînd în trepte să se adîncească în suprafața piesei pînă la nervura centrală. Cea de-a doua lamă retușată, arcuită prin desprinderea sa de la nucleu, este cioplită dintr-un silex de culoare vînăt-verziue (japs) cu granulație fină. Unul din capete

https://biblioteca-digitala.ro

este ascuţit, celălalt drept, format dintr-o mică suprafaţă triunghiulară acoperită de cortex natural. Ambele laturi sînt reascuţite prin retuşe ventro-dorsale pe aproape 75% din lungimea lor. Prin desprinderea de la nucleu, în partea stîngă la capătul opus vîrfului ascuţit, s-a format o scobitură, marginea căreia poartă foarte mărunte retuşări de uzură. Celelalte două lame sînt în stare fragmentară, avînd numai una din laturi retuşată.

Deosebit interes prezintă o lamă lungă de mai bine de 10 cm, lată de aproape 4 cm şi groasă de 1,5 cm din japs roşu-cărămiziu închis. Partea dorsală e bombată, străbătută de-a lungul de două nervuri centrale dispuse, la mică distanţă una de alta, partea ventrală plată, formată dintr-o singură faţă. Marginile sînt tăioase şi capetele puţin rotunjite, vîrful şi latura dreaptă sînt retuşate prin desprinderi mărunte ventro-dorsale în margine şi mai largi în sus în corpul piesei. Celelalte lame sînt lungi, destul de subţiri, cu una, două sau chiar trei nervuri pe partea dorsală, marginile tăioase formate astfel prin desprinderea de la nucleu, fără altă intervenţie pentru ascuţire.

Interes sporit prezintă şi o unealtă cioplită dintr-o aşchie de tuf vulcanic, pe a cărei suprafaţă dorsală sînt prezente numeroase urme de desprinderi, unele mai mărunte, altele mai largi, dînd uneltei o formă plată. Ambele capete sînt drepte, unul mai lat, celălalt mai îngust. Una din laturi este groasă şi abruptă, aceasta fiind formată astfel prin mai multe desprinderi. Cealaltă latură este ascuţită prin aşchieri alterne, pe toată lungimea sa. In felul acesta, aşchia a luat forma unui răzuitor care, după aspectul său şi tehnica de prelucrare aminteşte mai mult uneltele musteriene de acest tip decît pe cele aurignaciene.

Tot din acest strat provin şi unele răzuitaare înalte şi masive, realziate pe bulgări de opal de diferite forme şi mărimi. Mai fin lucrate şi cu forme mai regulate, sînt gratoarele de diferite tipuri, cioplite pe aşchii şi lame de silex şi obsidiană. Menţionăm între acestea gratoare înalte cioplite pe aşchii groase şi scurte de obsidiană neagră, mată şi acoperită de patină albicioasă.

Ca o ultimă categorie de unelte amintim cîteva burine, unul median şi altul pe colţ de lamă frîntă, cioplite din silex vînăt translucid, de bună calitate, rar întîlnit în aşezările oşeneşti.

REMETEA — ŞOMOŞ II.

Situată la poalele Şomoşului pe un umăr terasiform, aşezarea Şomoş II a fost descoperită în vara anului 1963. Şi aici ca şi pe Şomoş I şi Boineşti, dovezile vechilor locuiri se găsesc la o adîncime cu totul redusă.

https://biblioteca-digitala.ro

Spre deosebire de locul celorlalte așezări situate pe vîrful dealurilar, unde pămîntul n-a fost niciodată săpat, aici fiind mai jos și suprafața acestui pinten plată, terenul s-a pretat lucrărilor agricole și cultivării plantelor. In consecință, stratul de la suprafață pe o adîncime de 30—35 cm a fost deranjat, iar obiectele amestecate. In strat nedaranjat ele continuă să apară pînă la cca. 0,60 m adîncime.

Pe o porțiune din suprafața deschisă, în punctul Șomoș II s-a mers cu săpătura pînă la maximum 1 m adîncime, continuarea în jos fiind împiedicată de numeroșii bolovani albastru-cenușiu de diferite mărimi care încep să apară pe la 0,70 m adîncime, în jos făcînd masă compactă prin care nu se poate pătrunde. Printre aceștia există pămînt cenușiu provenit din dezagregarea lor și cu infiltrații de sol roșcat din stratul superior.

Imediat superior se situează un strat de lut cenușiu-roșcat și compact, cu urme de dezagregare de rocă, gros de crca 0,20 m.

Urmează apoi stratul gălbui-roșcat cu desprinderile prizmatice gros de 0,10—0,15 m în partea superioară a căruia, s-a infiltrat prin crăpături pămînt galben prăfos din stratul ce-l suprapune.

Mai gros și mai compact e stratul galben prăfos (acesta atingînd 0,35 m) dar care în partea superioară este deranjat și amestecat cu stratul cenușiu prăfos superior, prin arături.

Primul nivel de locuire, situat în stratul de depuneri cenușiu-roșcat și parțial în cel gălbui-roșcat între circa 0,40—0,60 m adîncime, constă din numeroase spărturi, bulgări și foarte puține unelte caracteristice. Intre acestea amintim cîteva aschii nucleiforme și bulgări nucleari pe suprafața cărora se păstrează negativele unor desprinderi aschiare scurte și lamelare. Nuclee tipice nu avem. Dintr-un bulgăre de opal rulat cu forma ovală și păstrînd la unul din capete pe o porțiune crusta naturală, prin mai multe desprinderi bicefale de la capătul opus, s-a obținut un tăiș ascuțit, transformînd prin aceasta bulgărele într-un mic cioplitor. Loviturile de desprinderi s-au dat atît din vîrf, cît și din părțile laterale, acestea pătrunzînd adînc în suprafața piesei, căreia i-au dat o formă puțin apaltizată. Partea activă a piesei poartă puternice știrbituri de uzură. Prin forma sa unealta amintește de uneltele musteriene de acest tip. Tehnica de prelucrare însă, desprinderile mărunte, duc la incadrarea acestei piese la începutul paleoliticului superior în aurignacianul de început. Tipice pentru cultura musteriană sînt aschiile triunghiulare, unul cu planul de lovire drept, altele avîndu-l format din două fețe înclinate, lovitura de desprindere fiind dată la intersecția lor. Această manieră de lucru e cunoscută atît în musterianul peșterilor noastre carpatice, cît și în așezările musteriene de terasă. Dintr-o astfel de

https://biblioteca-digitala.ro

aşchie triunghiulară din grezie cenuşiu-roşcată prin retuşe marginale ventro-dorsale s-a obţinut cea mai frumoasă şi tipică unealtă musteriană din această aşezare — un mic vîrf de lance — bine ascuţit şi cu baza (planul de lovire) formată din două feţe înclinate, puţin alveolat şi bulbul de percuţie proeminent. Răzuitoarele, în general atipice, sînt realizate pe aşchii, partea lor activă fiind ascuţită prin retuşări mărunte ventro-dorsale. Ele nu sînt specifice nici prin forma şi nici prin tehnica lor de prelucrare, putînd fi astfel atribuite fără greşeală atît paleoliticului mijlociu, cît şi celui superior. Tot aşa de puţin tipice, dar mai numeroase sînt aşchile lamelare şi mai ales lamele. Amintim mai întîi o aşchie lamelară lungă şi subţire de cuarţit alb cu nuanţe de roz şi planul de lovire mic format din două feţe. Ambele laturi sînt ascuţite prin retuşare dorso-ventrală în toată lungimea lor. O altă aşchie, de asemenea, lungă, cu marginile ascuţite şi paralele a fost cioplită din opal cenuşiu cu pete ruginii. Planul de lovire e format dintr-o suprafaţă mică puţin alveolată, iar pe partea dorsală purtînd negative de desprindere lamelare. Latura dreaptă şi partea de vîrf sînt sparte în vechime, acum fiind groase şi abrupte. Latura stîngă pe jumătate din lungimea ei este retuşată, de asemenea, dorso-ventral. O lamă mică şi subţire, lucrată dintr-un silex albastru-vineţiu cu pete alburii, puţin încovoiată spre stînga prin desprinderea de la nucleu şi printr-o spărtură în partea dinspre vîrf, are latura dreaptă retuşată în toată lungimea ei, după cum şi vîrful rotunjit, de asemenea, prin retuşare. Virful triunghiular din gresie cu laturile retuşate, cele două aşchii şi lama de care am vorbit mai sus sînt singurele unelte retuşate în acest complex. Urmează apoi un număr destul de mare de lame, unele cu laturile drepte şi paralele, altele neregulate, toate în stare fragmentară, neretuşate, cu planul de lovire mic.

Uneltele s-au cioplit pe loc, mărturie acestui fapt fiind atît bulgării nucleiformi cu urme de detaşare aşchiară şi lamelară, numeroasele aşchii mărunte, cît şi un complex de cioplire (mic atelier descoperit în S II la adîncimea de 0,50—0,55 m, concentrat pe o suprafaţă de 1,30xl m). Complexul constă din 3 bulgări nucleari din opal galben cu pete ruginii şi albe, aşchii masive nucleare, aşchii triunghiulare cu planul de lovire format din două feţe înclinate şi bulbul de percuţie proeminent, lame lungi cu laturile paralele şi tăioase, toate în stare fragmentară şi neretuşate. Aşchii de cioplire s-au găsit foarte multe, întregul complex constînd din aceeaşi materie primă, materialele fiind concentrate pe suprafaţa arătată mai sus, în strat gros de 5—7 cm.

In secţiunea III caroul 3, la adîncimea de 0,43 m a apărut o vatră

https://biblioteca-digitala.ro

de foc, alveolată, în diametru de 0,68 m și adîncă de maximum 0,12 m, cu forma rotundă neregulată. Cavitatea vetrei a fost umplută cu cenușă și cărbuni în amestec cu pămînt. In alte locuri din așezare, au mai apărut cărbuni de lemn izolați, fără a putea urmări însă urmele unei vetre de foc.

Fără a fi deocamdată în situația de a putea formula o ipoteză sau a pune în legătură cu anume practici folosite în vechime, semnalăm descoperire unei gresii nisipoase de 22 cm lungime și diametrul de 7 cm. Piatra aflată la 0,40 m adîncime, e spartă în lung, fiecare din cele două jumătăți, fiind sparte în alte bucăți sub formă de felii egale între ele.

Stratul imediat superior, parțial deranjat prin lucrările agricole, se caracterizează printr-o oarecare microlitizare a detașării lamelare. Intîlnim aici nuclee cu un singur plan de lovire larg, din marginea căruia s-au desprins lame lungi și înguste, altele mai late și neregulate, în funcție de calitatea materiei prime.

Un bulgăre de opal galben, cu forma prizmatică, are un plan de lovire înclinat, special pregătit prin mai multe desprinderi. Din marginea mai înaltă a planului s-au desprins mai multe lame, pe două părți, acestea nefiind reușite, nucleul a fost abandonat. In aceeași formă întîlnim și alți bulgări nucleari. O altă categorie o formează nucleele, de asemenea, cu un singur plan de lovire larg, special pregătit, dar de la care s-au desprins lame înguste de jur-împrejur. Capătul opus al planului de lovire, prin desprinderi alterne, după principiul pieselor ecaillé, nucleul în felul acesta putînd fi folosit și ca unealtă de spart sau de tăiat. Tot într-un astfel de cioplitor a fost transformată și o gresie naturală de rîu, cu un capăt larg și rotunjit și capătul opus mai îngust, care prin patru lovituri alterne a fost ascuțit.

Lamele, puțin numeroase au marginile tăioase prin desprinderea de la nucleu, fără altă intervenție ulterioară de ascuțire prin retușare. O singură lamă în stare fragmentară, din radiolarit roșu cărămiziu a fost retușată pe ambele laturi în toată lungimea lor, după cum și în vîrf, aceasta putind fi folosită ca răzuitor.

In tot complexul s-a găsit un singur biuren pe colț de lamă frîntă. Ambele laturi au fost mărunt și aproape abrupt retușate, capătul opus biurenului fiind transformat într-un gratoar oblic cu o mică scobitură la mijloc. Acest exemplar, cioplit dintr-un silex vinețiu de bună calitate reprezintă singura unealtă combinată din nivelul 2 de locuire de la Șomoș II.

https://biblioteca-digitala.ro

Cît priveşte materia primă folosită la cioplirea uneltelor din cele două straturi de cultură, aurignacian inferior şi aurignacian mijlociu din aşezările Şomoş I şi Şomoş II de la Remetea, ea este destul de diversă.

Ca şi la Boineşti, în cele două aşezări de la Remetea predomină materia primă locală, care constă în primul rînd din opal de diferite nuanţe de galben, ruginiu, negru, cenuşiu şi roşcat, rocă aflată din abundenţă în regiune şi care s-a putut culege cu uşurinţă din valea Turului, fiind adusă de apă. Subliniem faptul că roca a fost culeasă din valea rîului, întrucît majoritatea bulgărilor nucleari, cît şi aşchiile de decroticare, sînt acoperite de un puternic luciu de rulare. In proporţii mai reduse, sînt folosite diferite grezii de rîu (galete), tuful vulcanic, hornşteninul şi silexul negru vineţiu, aflate în bazinul băimărean. Izolate sînt cîteva unelte cioplite din radiolarit, japs şi breccie, precum şi obsidiană cenuşiu transparentă sau neagră, roci puţin sau de loc cunoscute în părţile locului. Radiolaritul şi obsidiana sînt întîlnite în aşezările aurignaciene şi în altele mai tîrzii din regiunea de est a Slovaciei, Ungariei, pe valea Hornadului şi împrejurimi.

Referindu-se la încadrarea geocronologică a straturilor inferioare de cultură de la Şomoş I şi Şomoş II, după poziţia stratigrafică ele sînt asemănătoare ca aspect al culturii materiale însă, ele sînt întrucîtva deosebite. In ambele aşezări primele straturi de cultură se află în partea superioară a stratului argilos şi în stratul galben-roşcat, straturi preliminar atribuite interstadiului W1, W2. Ca inventar litic, complexul din stratul inferior de pe Şomoş I este mai bogat în elemente musteriene (aşchii şi nuclee), instrumentele aurignaciene fiind comparativ mai puţine, în timp ce pe Şomoş II situaţia se prezintă invers. In plus, la Şomoş I au apărut şi două vîrfuri bifaciale, elemente ce n-au apărut la Şomoş II. Avînd în vedere considerentul tipologic în primul rînd, întrucît stratigrafia nu poate fi precisă, dată fiind poziţia aşezării, socotim că straturile inferioare de la Şomoş I şi Şomoş II reprezintă urmele a diferite tabere de vînători, care probabil nici n-au ocupat cele două locuri concomitent. Ambele straturi pot fi atribuite fazei de început a paleoliticului superior (aurignacianului inferior) cel de pe Şomoş I fiind mai vechi decît cel de pe Şomoş II.

Straturile care suprapun direct pe primele, stratigrafic, preliminar sînt atribuite stadiului glaciar W2. După poziţia stratigrafică şi după tipologia uneltelor am atribuit stratul doi de pe Şomoş I fazei mijlocii dezvoltate a aurignacianului, ce urmează după stratul doi de la Boineşti. Prin lucrările întreprinse pe locul aşezării de la Şomoş II mate-

https://biblioteca-digitala.ro

rialele în majoritate sînt deranjate, iar cele tipice sînt puţine. Oricum, socotim că, după ceea ce avem la dispoziţie în momentul de faţă, după tehnica de cioplire, puţinele dovezi de locuire din acest strat pot fi atribuite aurignacianului superior de început.

După încheierea campaniei de săpături de la Remetea — Şomoş I şi Şomoş II — în vara anului 1964, am făcut o cercetare de teren în raza comunei Călineşti, unde, după indicaţiile localnicilor, pe Bogoghiţa şi pe Dîmbul Sf. Marii, se găsesc „cremene de scăpărat". Cu prilejul verificărilor noastre în ambele puncte informaţiile primite au fost confirmate prin descoperirea cîtorva unelte de silex şi obsidiană pe Bogoghiţa şi numai silexuri, pe Dîmbul Sf. Marii, verificarea poziţiei stratigrafice, a eventualelor urme de aşezări sau ateliere de cioplire, urmînd a se face în campania din 1965.

Bogoghiţa (Călineşti I).

La vest de comuna Călineşti, spre Gherţa Mică, la o distanţă aproximativ egală între cele două sate, se ridică culmea cunoscută sub numele de Bogoghiţa. Orientarea acestei culmi este sud-nord, între drumul ce leagă Călineşti de Gherţa Mică şi dealurile Outul şi Gruiul. In partea sa sudică Bogoghiţa formează patru trepte, treapta a treia de a patra fiind despărţită printr-o adîncitură, formată probabil prin surparea şi spălarea pămîntului. Pînă la capătul său nordic, Bogoghiţa mai prezintă două astfel de crestături, aşa că de la treapta a patra spre nord sînt două ieşinduri spre vest, ele fiind aproape la nivelul acestei ultime trepte (a patra) care e şi cea mai înaltă (cca. 150 m). Menţionăm că, spre deosebire de coasta Boineştilor şi Şomoş I, acoperite nu de mult cu pădure şi în prezent păşune, Bogoghiţa fiind mai joasă cu pante mai line, pînă în anul 1964 a fost folosită ca pămînt agricol, suprafaţa solului fiind arată cu tractoarele în mod regulat, iar din 1964 plantată cu pomi fructiferi. Răscolirea pămîntului în timpul lucrărilor agricole a dus la distrugerea parţială a aşezării paleolitice şi deci la scoaterea la suprafaţă a unui important număr de obiecte de silex a căror prezenţă într-un loc unde nu este altă piatră, a atras atenţia localnicilor, de multă vreme.

La verificarea făcută la suprafaţă, silexuri au apărut în diferite sectoare, atît sus, cît şi în pantă, în consecinţă am deschis sondaje în mai multe locuri, cele mai bune rezultate obţinîndu-se doar pe botul celei de a treia trepte.

Aici, prin 5 sondaje am deschis o suprafaţă de 55 m². Materialele

https://biblioteca-digitala.ro

apar de la suprafață în arătură, pînă la circa 0,60 m adîncime. Deși suprafața săpată nu este prea redusă ca întindere, materialele tipice obținute sînt insuficiente pentru a putea face încadrări sigure. Oricum, măcar preliminar, putem vorbi despre prezența a două niveluri de locuire în cadrul paleoliticului superior. Cel de jos, cuprins între 0,40—0,60 m, în stratul de pămînt gălbui-roșcat cu concrețiuni manganice, constă din numeroase spărturi de opal care predomină, aschii mari, între care unele cu planul de lovire pregătit, bulgări nucleari pe suprafața cărora se păstrează urme anarhice de desprindere. Un singur nucleu din opal de culoare gălbui puternic patinat în alb, are forma alungită și desprinderi lamelare din ambele capete. Lamele sînt numeroase, majoritatea însă în stare fragmentară. Urmele retușelor pentru ascuțire lipsesc cu desăvîrșire din inventarul obținut pînă acum. Trei lame lungi, cioplite dintr-un silex de bună calitate, cu granulație mică de culoare galben-vinețiu neîntîlnit în așezările cunoscute pînă acum, poartă mărunte știrbituri de uzură pe ambele laturi. Cea mai mare dintre ele, lungă de 9,5 cm și lată de 2,7 cm are vîrful transformat într-un gratoar drept, singura unealtă tipică din acest strat.

Alături de inventarul litic de care am vorbit, demn de amintit e un bulgăre de materie colorantă roșcat-violacee ce a avut forma inițial rotundă, acum aplatizată (cu diam. de 4,8 cm și gros. de 2,8 cm) care prin frecare pentru obținerea pulberii colorante s-au format cinci laturi. Atît pe ambele suprafețe, cît și pe laturi se cunosc numeroase urme de zgîrieturi făcute probabil în același scop — obținerea prafului colorant, care, amestecat cu grăsimi, a fost probabil de atunci căutat pentru înfrumusețare.

Cel de-al doilea strat, situat în pămîntul galben, puțin nisipos și parțial în cel cenușiu-gălbui (amestecat prin arături) cu toate că materialul în general nu e cantitativ puțin, cel tipic este, de asemenea, insuficient pentru încadrări sigure.

Marea majoritate constă din aschii de cioplire și spărturi de opal cu nuanțe închise, în rest, în proporții reduse, apar silexul de bună calitate și obsidiana, diferite categorii de grezii. Spre deosebire însă de ceea ce cunoaștem noi pînă acum din așezările în care am săpat la Boinești și Remetea, la Călinești a apărut și silexul cretacic albastru, patinat în alb, categorie de silex care de obicei îl întîlnim în așezările de pe Prut și de pe Bistrița, iar în stare naturală pe Prut.

Intre piesele tipice, amintim nucleele cu unul și cu două planuri de lovire, bulgări nucleari, o lamă retușată și mai multe lame simple de proporții medii, două lame microlitice cu retușe abrupte alternative pe

https://biblioteca-digitala.ro

una din laturi și un gratoar microlitic rotund. Deși în acest strat piesele tipice sînt relativ puține, avînd în vedere prezența lamelor microlitice retușate abrupt, gratoarul rotund, prezența obsidianei și făcînd comparație între complexul așezării de aici și cele de la Boinești și Remetea, putem atribui stratul superior de la Bogoghița—Călinești culturii gravettiene.

Dîmbocul Sf. Mării (Călinești II).

Aflat în extremitatea sud-estică a comunei Călinești, în hotarul acesteia cu satul Lechința, Dîmbocul Sf. Mării reprezintă un fel de pinten erodat al dealului Heighiul Mare, despărțit de o vale îngustă și adîncă, de dealul mai înalt sub denumirea Dîmbul Sf. Mării.

Mai mult decît pe Bogoghiță, parte din materiale sînt scoase la suprafață de fierul plugului, mai ales în extremitatea sa mai în pantă. In sus, pe o porțiune mai puțin înclinată, unde eroziunea n-a acționat prea intens, prin secțiunile deschise s-a descoperit un important strat de cultură, nederanjat cu vatră de foc și materiale a căror tehnică de cioplire indică un nou facies cultural care vine să completeze tabloul locuirilor paleolitice din acest ținut.

Ca materie primă și aici ca și în toate celelalte așezări descoperite pînă acum în ținutul oșenesc, predomină opalul. In proporții cu totul reduse sînt prezente silexul de bună calitate, de culoare închisă și alte roci silicoase cu granulație mică și textură compactă.

Stratigrafic resturile de cultură materială se concentrează pe o adîncime cuprinsă între 0,20—0,45 m în stratul de argilă galbenă diluvială.

Pe suprafața deschisă cele mai multe materiale au apărut concentrate în jurul unei vetre de foc pe o rază de cca. 3 m. Vatra reprezintă o groapă rotundă în plan, adîncă de maximum 0,15 m, umplută cu cenușă și cărbuni de lemn.

Trecînd la analiza inventarului litic, menționăm că toate așchiile de cioplire și nucleele sînt din opal, faptul ducînd la concluzia că materia primă folosită pe locul așezării pentru confecționarea uneltelor, era cea locală și că puținele unelte lucrate din alte roci sînt aduse de grupul de vînători paleolitici din locurile de unde au venit. Nucleele sînt numeroase și de proporții diferite. Inscriem în această categorie atît unele forme mai regulate, care se apropie de cele prismatice, cît și bulgării nucleari. Dată fiind calitatea proastă a mtaeriei prime, cu multe nodule calcaroase și fisuri în textură, repetate încercări de a obține nu-

https://biblioteca-digitala.ro

clee alungite de la care să se desprindă lame lungi cu laturile paralele n-au dat rezultate. Cea mai numeroasă categorie de unelte o formează gratoarele cu o gamă variată de tipuri de la forma înaltă realizată pe aşchie groasă, pînă la gratoarul mic realizat pe capăt de lamă subţire. Urmează apoi lamele şi aşchiile lamelare minuţios retuşate pe una sau pe ambele laturi. Amintim între acestea o lamă subţire cu ambele laturi retuşate în toată lungimea lor, cu vîrful bine ascuţit şi puţin înclinat spre dreapta, forma ci amintind de vîrfurile în formă de frunză de salcie.

Menţionăm, de asemenea, o frumoasă unealtă combinată, gratoar-biuren, realizată pe o lamă mică de silex semitrasparent de culoare închisă lamă ce iniţial fusese retuşată mărunt pe ambele laturi.

Ţinînd seama atît de poziţia stratigrafică a stratului de cultură, cît şi de tipologia uneltelor, comparînd complexul de aici cu cele din jur, preliminar atribuim aşezarea pe Dîmboc, unei faze evoluate a culturii aurignaciene, care depăşesc aurignacianul mijlociu de la Boineşti, şi Şomoş I şi precede gravetianul din aceleaşi aşezări şi de la Bogoghiţa.

In concluzie, socotim că în stadiul actual al cercetărilor putem afirma că cele mai vechi şi sigure urme de locuire în această parte a ţării, aparţin musterianului superior, în al cărui complex de unelte se întîlnesc numeroase elemente ale tehnicii lamelare, specifică paleoliticului superior. Avînd în vedere acest considerent, după cum şi poziţia stratigrafică a stratului de cultură, socotim că musterianul tîrziu de la Boineşti reprezintă o fază de trecere de la paleoliticul mijlociu la paleoliticul superior[7]. Inceputul acestei faze este legat de aşezările din peşterile carpatice unde musterianul cunoaşte o lungă dezvoltare, sfîrşind printr-o fază în a cărei inventar litic predomină toporaşele, vîrfurile de mînă, răzuitoarele şi aşchiile tipice musterianului, dar în care îşi fac apariţia şi primele lame lucrate într-o tehnică rudimentară şi vîrfurile bifaciale. Ajunşi însă în acest stadiu de dezvoltare şi deţinînd metodele obţinerii focului pe cale artificială, oamenii primitivi n-au mai depins de climă şi de loc. In aceste condiţii ei au părăsit peşterile retrăgîndu-se în regiunile deschise de cîmpie şi deal unde s-au instalat pe terasele înalte ale rîurilor şi pe dealuri cu versante abrupte, atît de necesare pentru vînatul prin hăituială.

---

[7] Maria Bitiri, *Cu privire la începuturile paleoliticului superior în România*, în *SCIV*, 16, 1965, 1, p. 10.

https://biblioteca-digitala.ro

Retragerea diferitelor grupuri de oameni paleolitici din munţi către şes în această perioadă se impune ca o necesitate absolută, avînd în vedere numărul lor crescînd şi posibilităţile de hrană reduse pe care putea să le ofere spaţiul şi climatul de munte. Retraşi către dealuri şi şes, unde în afară de vînat care nu era mai puţin abundent, aceste locuri le oferea posibilităţile unui cules bogat, fructe din belşug şi alte înlesniri în obţinerea unei hrane mai bogată şi mai variată. De acest moment din istoria dezvoltării societăţii primitive putem şi trebue să legăm urmele de cultură materială musteriană de la Boineşti din Ţara Oaşului.

Aşa dar, dovezile de locuire musteriană de la Boineşti, aurignacianul inferior şi de la Şomoş I, le socotim ca aparţinînd unor urmaşi direcţi ai locuitorilor musterieni din peşterile carpatice, deosebindu-se de aceştia doar prin locuirea lor în aer liber şi prin diferitele roci locale folosite la cioplitul uneltelor.

Aurignacianul, cu diferitele sale faze de dezvoltare se apropie de descoperiri de acest gen din centrul Europei.

Ca element nou faţă de alte descoperiri aurignaciene şi gravettiene din ţara noastră, în Oaş, ne apare folosirea obsidianei puţin răspîndită. Această materie primă e larg răspîndită în aşezările similare descoperite în ultimii ani în regiunile imediat apropiate de pe teritoriul R. P. Ungară şi R. S. Cehoslovacia, aşezări care, în majoritatea lor sînt situate pe diferite dealuri a căror altitudine depăşeşte 200 m, ca şi cele de la Boineşti şi Remetea, Kechnek I—II şi III[8] şi Sena[9] în regiunea Kosice (R.S.C.) sînt aşezări care au acelaşi aspect cultural aurignacian mijlociu.

Pe dealul Tokay în reg. Trebişovului s-au descoperit trei aşezări paleolitice Cojkov I—II şi III, a căror complexe de materiale constau din lame lungi şi subţiri, lame microlitice simple, gratoare pe lame, unele din ele înalte, lame dinţate şi nuclee[10]. Toate acestea alături de faptul folosirii din plin a obsidianei fac un grup comun de aşezări cu cele de la Boineşti, Remetea şi Călineşti. Alăturăm acestui grup aşezarea de la Arka din bazinul Hornadului[11] (R. P. Ungară), după cum şi alte staţiuni de acest gen situate în preajma lor.

---

[8] L. Banesz, *Paleolitikė stanice pri Kehneci*, în *Slov Arh*, VII, 1959, 2, p. 205; L. Banesz, *Paleolitickė obiekty Z Kechneka III*, în *Ar*, XIII 1961, p. 301.

[9] L. Banesz, *Vyskum paleolitickej stanice Senalentorin*, in *AR*, VIII, 1956 p. 625.

[10] Banesz, L., *Vyskum paleolitickej stance cejkov v roky 1961*, în *AR*, XIV, 1962, p. 753; L. Banesz, *Cejkov II—III novė paleolitickė stanice s obsidianovoti industriou*, în AR, XI, 1959, p. 769.

[11] L. Vertes, *Ausgrabungen der altsteinzeitlichen siedlung von Arka 1960—1961*, în *ActaArh*, Budapesta, 14, 1962, p. 149.

https://biblioteca-digitala.ro

Aceste aşezări, care au poziţia geografică, geocronologică şi stratigrafică comună, după cum şi aspectul culturii materiale şi materia primă, situate între Carpaţii noştri Răsăriteni şi Carpaţii Apuseni de pe teritoriul R. S. Cehoslovacia, formează o grupă regională specifică, în care musterianul tîrziu e legat de cultura mai veche de acest gen din peşterile carpatice. Mai tîrziu însă culturile paleoliticului superior se dezvoltă pe baza acesteia şi cu influenţe paleolitice central europene.

Numeroase aşezări similare s-au descoperit în Moldova, mai ales pe terasele Bistriţei şi Prutului. Aici însă avem un alt aspect al culturii materiale şi cu totul altă materie primă, cremenea cretacică de bună calitate, folosită cu mult succes la făurirea armelor şi uneltelor.

Avînd în vedere considerentele de mai sus, după cum şi faptul că Oaşul este destul de depărtat de ţinutul Moldovei şi că între ele s-a ridicat obstacolul natural al lanţului carpatic, paralelizarea şi omologarea aşezărilor din cele două regiuni e mai greu de făcut. In Moldova avem de a face cu o altă grupă regională, în dezvoltarea căreia şi-au spus cuvîntul influenţele răsăritene.

Aşa dar, în urma numeroaselor cercetări realizate în ultimul deceniu, paleoliticul nu ne mai apare ca o epocă în care diferitele culturi au cuprins spaţii foarte întinse. Aspectul culturii materiale a fost mult mai complicat, aceasta concretizîndu-se prin numeroasele aspecte regionale şi locale ce se definesc pe măsură ce cercetările permit o mai mare aprofundare.

In acest sens, aşezările descoperite pînă acum în Oaş, fac dovada unei astfel de grupe regionale ce poate fi legată în primul rînd de aşezările descoperite în regiunile apropiate de pe teritoriul R. S. Cehoslavacia şi R. P. Ungaria. Această grupă regională încadrată de munţi, se dezvoltă concomitent şi paralel cu grupele răsăritene cu alt facies cultural, descoperite pe văile Bistriţei, Prutului, Nistrului şi Donului, influenţîndu-se reciproc.

MARIA BITIRI
AUREL SOCOLAN

https://biblioteca-digitala.ro

Recherches paléolitiques dans la „Ţara Oaşului"

La présente étude a pour but d'exposer succintement les résultats des recherches paléolithiques entreprises, depuis 1957 surtout, dans le nord-ouest de notre pays („Ţara Oaşului"). Durant cet intervalle, on a découvert cinq sites paléolithiques comprenant une ou plusieures couches de culture, qui attestent une habitation paléolithique á partir du moustérien avancé de Boineşti. Cette culture est suivie par l'aurignacien inférieur (szélétien?) de Şomoş I par l'aurignacien moyen de Boineşti (niv. 2) Şomoş (niv. 2), Călineşti I (niv. 1), l'aurignacien supérieur de Călineşti II et le gravéttien de Boineşti (niv. 3) Şomoş I (niv. 3) et Călineşti (niv. 2?),

Ainsi, les résultats obtenus jusqu'á ce jour ont établi la présence, dans la „Ţara Oaşului", des principales étapes du développement du paleolithique supérieur. Dans les sites á plusieurs niveaux d'habittation de Boineşti, Călineşti et Şomoş I et II, les couches de culture se superpos ent directement et se succident, sans qu'il soit possible á l'heure actuelle de parler d'une évolution locale continue. Chacun des couches de culture mentionnées représente les vestiges d'habitations de courte durée des bandes de chasseurs immigrées dans la zone de l'Oaş d'autres régions.

Tous les établissements sont situés sur des hauteurs dépassant 150—200 m d'altitude. Les traces d'habitation les plus anciennes que l'on y ait découvert jusqu'á présent appartiennent au moustérien supérieur et ont été assignées par les données stratigraphiques á l'interstade W^1/W^2. Quant á l'inventaire lithique, il consiste en un mélange de piéces confectionnées sur les éclats selon la technique moustérienne et de piéces lamellaires, caractéristiques du paléolithique supérieur. On rencontre, ainsi, des nucléi discoidaux ou allongés de type prismatique, des éclats et des coups de poing triangulaires, des racloirs,. des lames et des éclats lamellaires, des déchets de travail. Tout cet outillage est confectionné en matiére premiére locale: opale et tuf volcanique. Une phase culturalle plus ou moins similaire, mais renfermant des éléments légérement plus évolués, a été découverte dans les niveaux inférieurs de Şomoş I et de Şomoş II, dans des conditions stratigraphiques semblables á celle de Boineşti. L'inventaire lithique en était composé d'un nombre réduit de piéces typiques et d'un quantité considérable d'éclats et de déchets de travail. Il faut mentionnés en premier lieu deux nucléé globulaires et plusieurs rognons, des éclats et des pointes triangulaires retouchées, des éclats lamellaires, des lames, des racloirs et grattoirs sur lames. A Şomoş I on a découvert aussi deux pointes bifaciales, leur présence attestant peut-étre une influence széléttienne ou une tradition moustérienne carpatique au début du paléolithique supérieur á l'époque de l'aurignacien inférieur.

La phase moyenne de développement de l'aurignacien est plus richement représentée. On lá trouve dans les niveaux moyens — corres-

https://biblioteca-digitala.ro

pondant du point de vue stratigraphique au second stade glaciaire — de Boineşti, Şomoş I et Călineşti, ou c'est la technique lamelaire qui est prépondérante. On y rencontre des nucléi allongés, á un seul ou deux plans de frappe, de nombreuses lames retouchées ou simples, de hauts grattoirs obtenus sur des éclats courts et quelques burins. Contrairement auc sites antérieures, ceux de l'aurignacien moyen attestant l'emploi, dans une mesure réduite de l'obsidienne.

Une phase plus évoluée de la culture aurignacienne a été mise au jour dans l'établissement de Călineşti II, dont l'inventaire comprend un grand nombre de rognons nucléiformes et de nucléi allongés une gamme variée de grattoirs, de longues et étroites lames retouchées sur leurs deux cotés (type feuille de saule) des lames simples et de peu nombreux burins.

La derniére catégorie d'établissements paléolithiques est celle des habitats gravettiens que l'on truve dans les couches supérieures de Boineşti, Şomoş I et Călineşti I, correspondant du point de vue stratigraphique au W_3. L'obsidienne, tant la variété noir-grisátre semi-transparente que celle patinée, y est présente, á coté des roches locales néanmoins prépondérantes. L'outillage consiste en nucléi á plan de frappe unique, lames, pointes au coté retouché abrupte.

Compte, tenu de la position geographique et stratigraphique des sites découverts jusqu'á ce jour dans l'Oaş, du caractére typologique de leur outillage et de la matiére premiére dont celui-ci est confectionné il est permis de conclure que le centre paléolithique de „Ţara Oaşului" — unité géographique nettement déterminé — représente un groupe régional pouvant étre rattaché, en premier liue, aux sites découverts dans les régions voisine de Tchécoslovaquie et de Hongrie. Entauré de toutes parts de montagnes, ce groupe s'est développé parallélement aux groupes orientaux contemporains, mais avec un faciés particulier.

LÉGENDES DES FIGURES

Fig. I. — Ţara Oaşului, 1—6 l'amplacement des établissements et des décovertes isolées: 1 — Călineşti I; 2 — Călineşti II; 3 — Remetea Oaşului Şomoş I; Remetea D'Oaş Şomoş II; 5 — Boineşti; 5—6 Bicsad, des découvertes isolées.

Fig. II. — Boineşti — outils de silex (niveau moustérien suprérieur).

Fig. III. — Şomoş I — outils de silex (niveau aurignacien moyen).

Fig IV. — Şomoş I et Şomoş II — outils de silex (niveau aurignacien inférieur. (Szeletien?).

Fig. V. — Şomoş I — outils de silex (niveau aurignacien inférieur (Szeletien?)

Fig. VI. — Boineşti şi Şomoş I, outils de silex (niveau gravettien).

https://biblioteca-digitala.ro

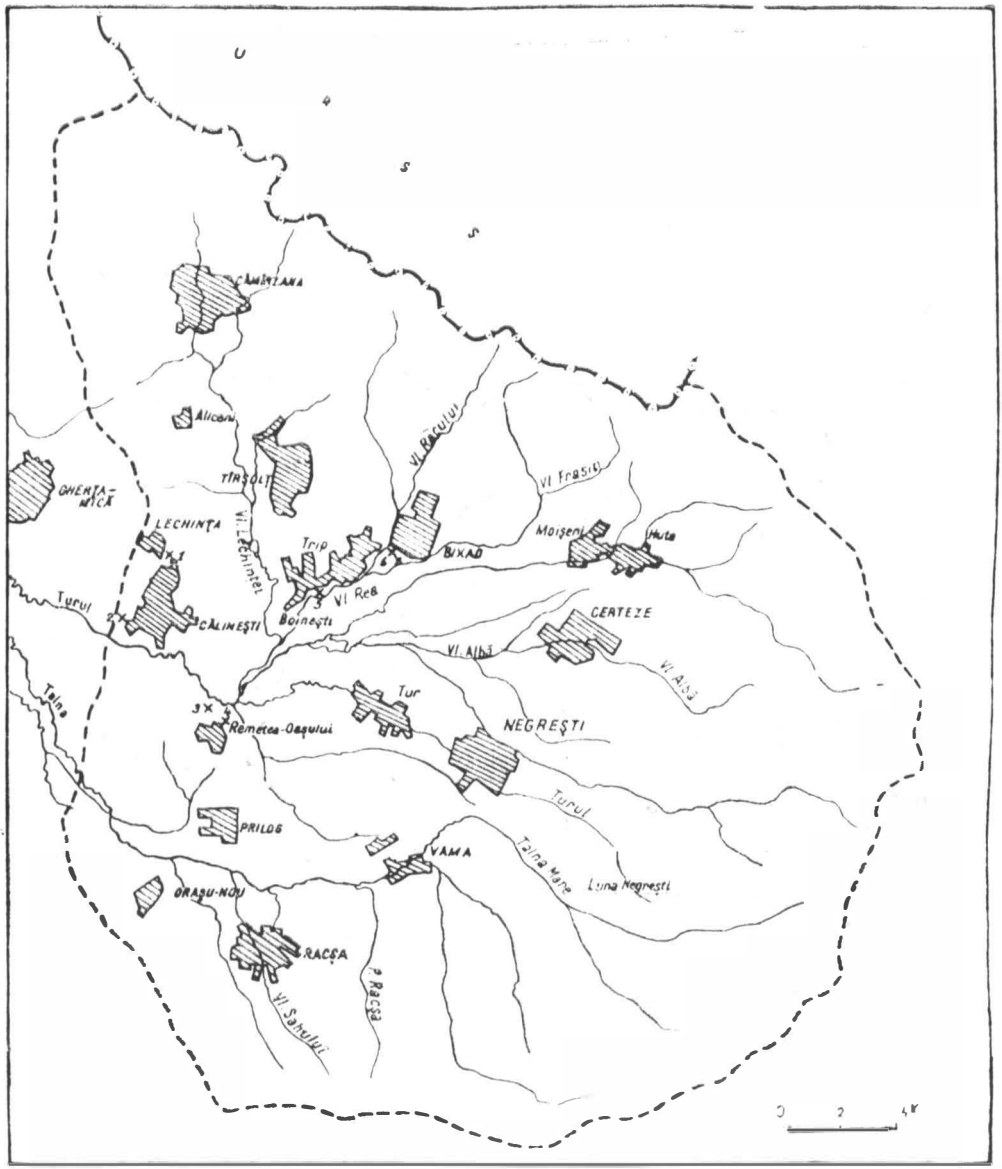

Fig. 1. — Țara Oașului, 1—6, amplasarea așezărilor și descoperirilor paleolitice izolate: 1. Călinești I; 2. — Călinești II; 3. — Remetea Oașului Șomoș I; Remetea Oașului Șomoș II; Boinești; 5—6— Bicsad, descoperiri izolate.

https://biblioteca-digitala.ro

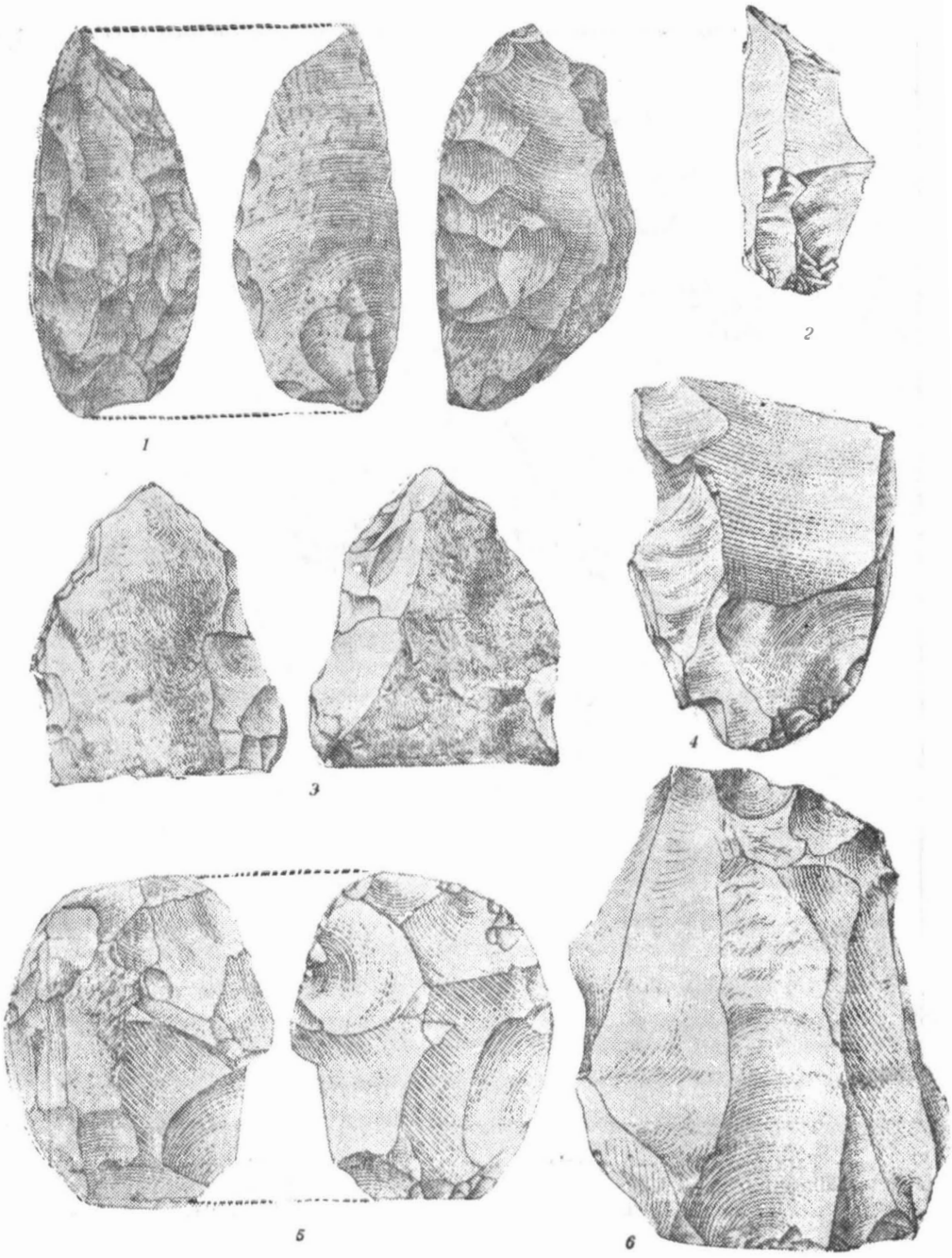

Fig. II. — Boineşti — unelte de silex (stratul musterian superior).

https://biblioteca-digitala.ro

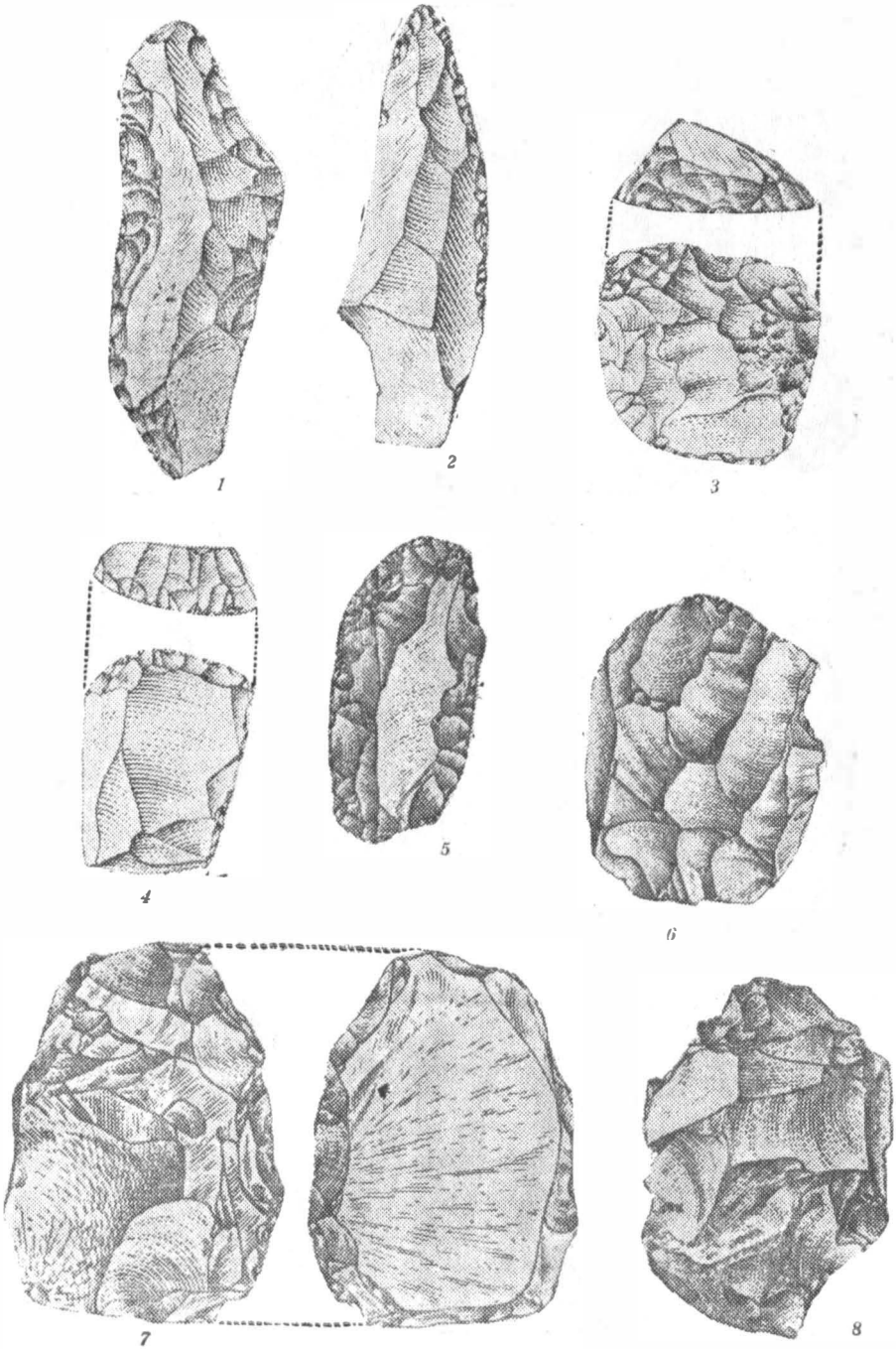

Fig. III. — Şomoş I, unelte de silex (stratul aurignacian mijlociu).

https://biblioteca-digitala.ro

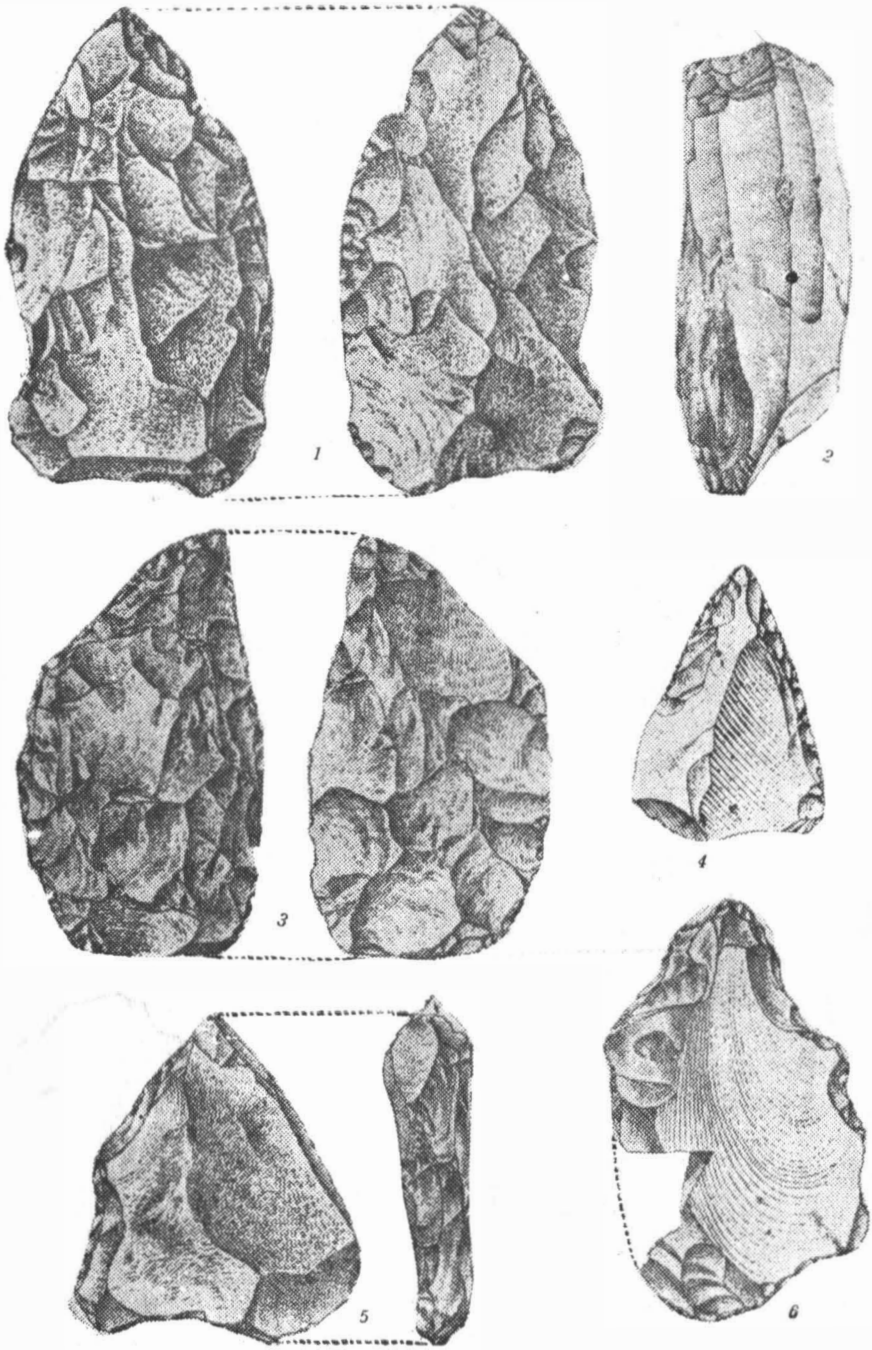

Fig. IV. — Şomoş I şi II, unelte de silex (stratul aurignacian inferior) (Szeletian?)

https://biblioteca-digitala.ro

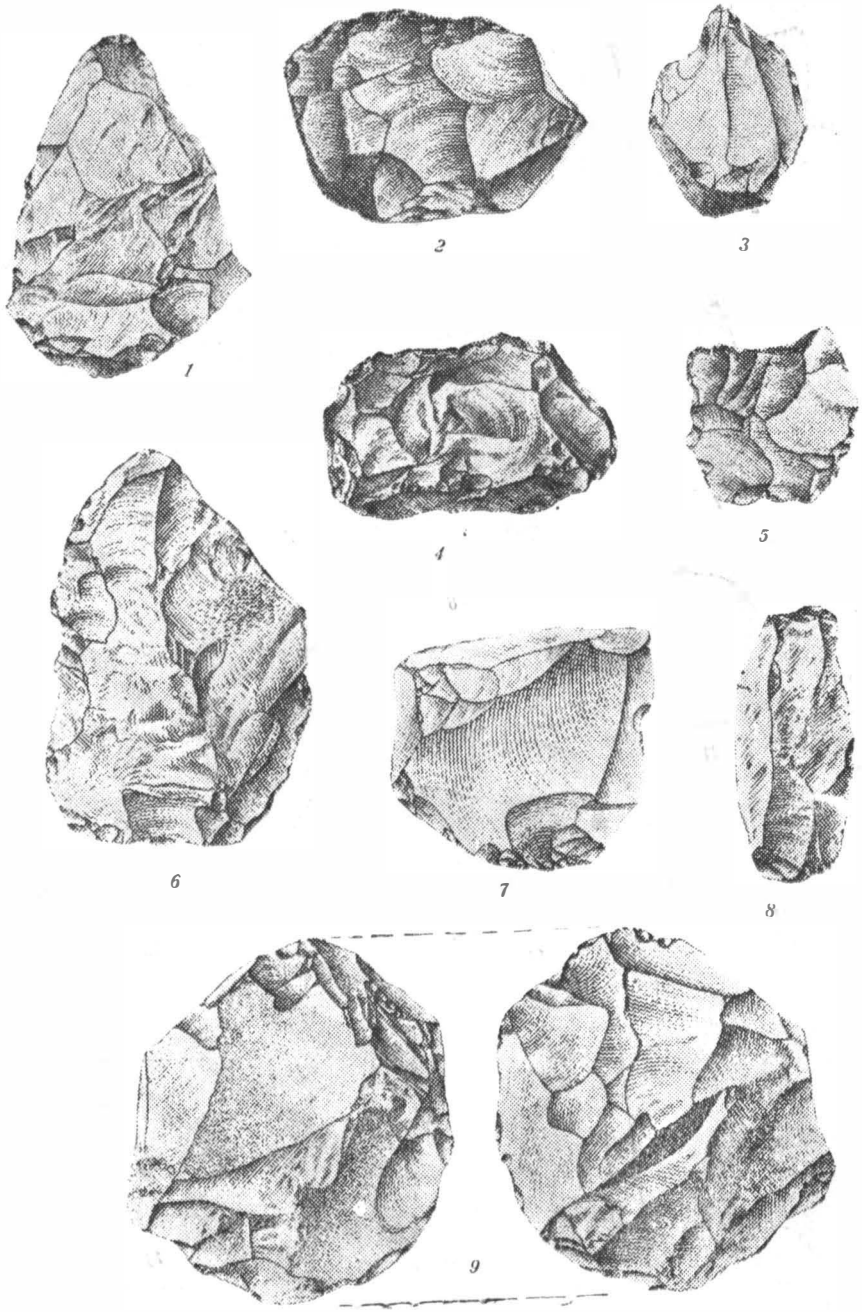

Fig. V. — Şomoş I unelte de silex (stratul auriganician inferior (Szeletian?)

https://biblioteca-digitala.ro

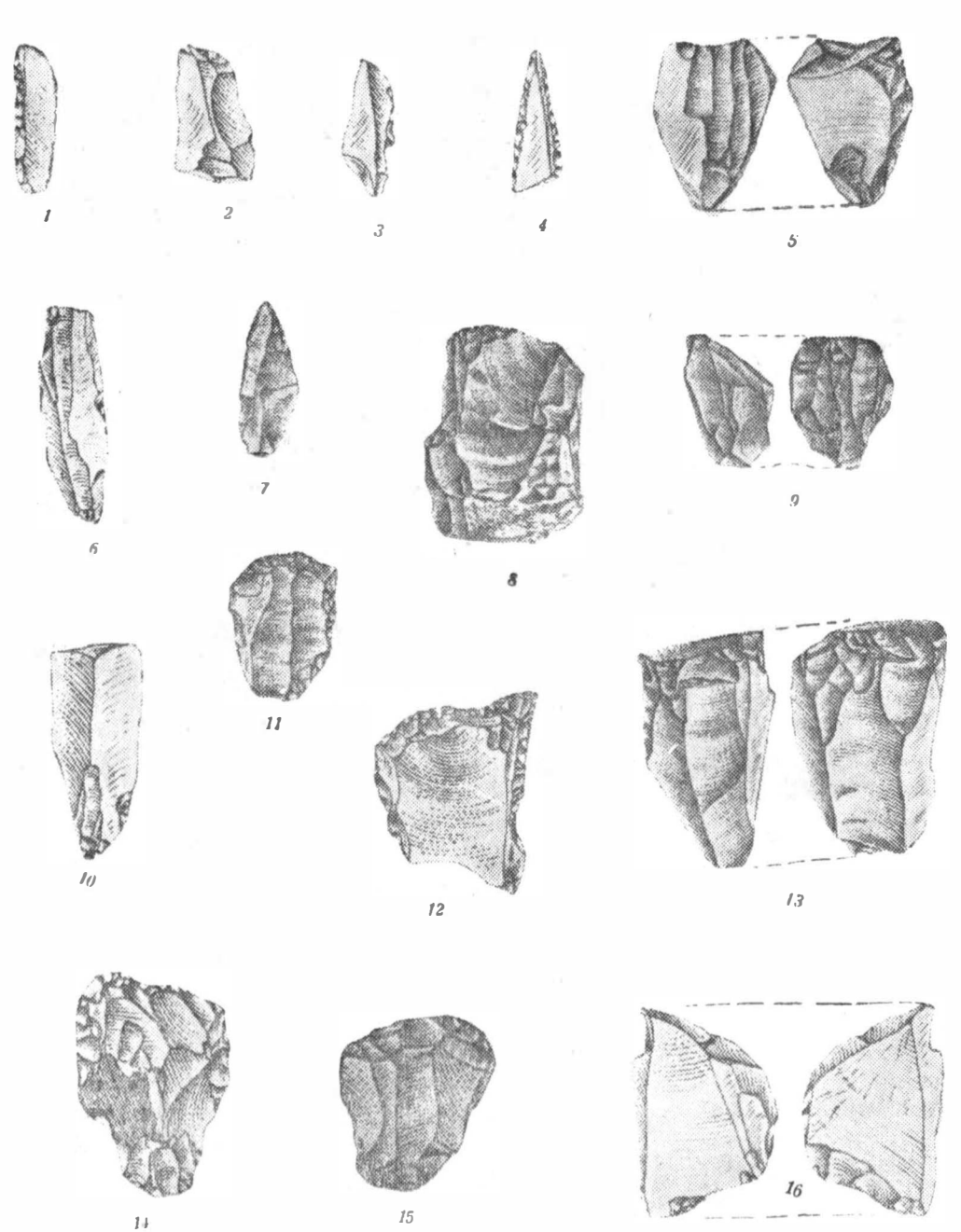

Fig. VI. — Boinești și Șomoș I, unelte de silex (stratul gravettian).

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

MARAMUREȘ
BIBLIOTECA
4289

Dat la cules 20.04.1966. Bun de tipar 30.05.1966. Apărut 10.06.1966. Tiraj 1000. Broșat 1000. Hîrtie satinată 70×100 de 70 gm². Coli de tipar 2.

Tiparul executat sub comanda nr. 24/I la Întreprinderea poligrafică Maramureș Baia Mare — 1966.

https://biblioteca-digitala.ro

MUZEUL JUDEȚEAN DE IS
BIBLIOT
Nr. inv. 5
MARAMUREȘ

https://biblioteca-digitala.ro

MUZEUL JUDEȚEAN MARAMUREȘ
— BAIA MARE —
BIBLIOTECA
4289

https://biblioteca-digitala.ro